

Egyetemi doktori (PhD) értekezés tézisei

**Egy mezőváros céhes ipara a városi
jegyzőkönyvek tükrében
Miskolc céhes ipartörténete (1761-1848)**

Spóner Péter

Témavezető: Dr. Barta János

DEBRECENI EGYETEM

Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola

Debrecen, 2011.

Témaválasztás, célkitűzések

A disszertáció időhatárainak kijelölésénél két olyan dátumra esett a választásunk, melyek nemcsak a miskolci, hanem tágabb értelemben a magyarországi céhek történetében is rendkívül fontos szerepet játszottak. A 18. század 30-as éveitől kezdve a központi hatalom mindinkább kiterjesztette ellenőrzését a magyarországi céhek fölé. Ennek végeredményeként 1761-ben *Mária Terézia* rendeletet bocsátott ki, amely szerint az összes, korábban az uralkodó, a földesurak, az egyháziak és a városi hatóságok által kiállított és adományozott céhlevelet be kellett szedni, és helyettük egységes szövegű, új szabályzatokat adtak ki. E rendelet azonban nem csak egységesítette a magyarországi céhszabályzatokat, de számos területen megváltoztatta az addigi szokásokat, a céhek működését. Ezt a rendeletet a magyar ipartörténet egyik sarokkövének tekinthetjük. Hasonlóan az 1761-es rendelethez, 1848 is mérföldkő volt a magyarországi céhes ipar történetében, ekkortól egyértelműen a céhes ipar válságáról beszélhetünk, egészen az 1872. évi ipartörvényig, amely megszüntette a céhrendszert.

A vizsgált korszak megválasztásánál döntő szempont volt, hogy ebben a száz évben a dunántúli és az alföldi mezővárosok céhes iparfejlődésének fontos jellemzője volt a céhek számának gyors, ugrásszerű növekedése, a céhes ipar virágzása, majd a 19. század első évtizedeitől a céhek hanyatlása, a céhszervezetek kezdődő bomlása. A források alapján ez a folyamat az Alföld északi peremén elterülő Miskolc céhes iparán is egyértelműen tetten érhető.

A korszakhatárok kijelölésénél ugyancsak meghatározó volt az a tény, hogy Miskolc városfejlődésének szempontjából a 18. század derekától

kezdődő mintegy száz évet korszakos jelentőségűnek tekinthetjük. Ez idő alatt a város lakossága ugrásszerűen növekedett. Miskolc – mind az iparúzóik összlakosságán belüli arányát, mind a céhek számát, mind a termelést és vonzaskörzetet figyelembe véve – az iparilag legfejlettebb hazai városok közé emelkedett. A miskolci kézművesipar felzárkózott a régió legjelentősebb városa, Kassa szintjére. Természetesen a korszakhatárként megjelölt két évszámot nem kívánjuk mereven értelmezni.

Értekezésünkben igyekeztünk összehasonlítani Miskolc céhes iparát öt olyan város kézművesiparával, melyek tágabb értelemben a város vonzaskörzetébe tartoztak, és iparosaik a legnagyobb konkurenciát jelentették Miskolc kézművesei számára. Eger, Gyöngyös, Debrecen, Kassa és Nyíregyháza céhes ipartörténete jól feldolgozott, ezért lehetőséget nyújtottak számunkra, hogy összehasonlító vizsgálatokat végezzünk, hasonlóságokat és különbségeket keressünk az egyes városok ipartörténetében.

Doktori értekezésünkben alapvetően arra tettünk kísérletet, hogy az eddig ilyen aspektusból kevésbé kutatott városi jegyzőkönyvek vizsgálatán keresztül, a miskolci céhtörténetnek egy olyan területét tárjuk fel, melyre mind ez idáig még alapkutatások szintjén sem került sor. A témaválasztást tehát az is indokolta, hogy napjainkig a magyar céhtörténeti munkák is kevés figyelmet szenteltek a város és a céhek kapcsolatának. Munkánkban természetesen nem tekinthettünk el a céhtörténet azon területeinek bemutatásától sem, melyekre vonatkozóan a jegyzőkönyvek nem, vagy alig szolgáltatottak adatokat. Megítélésünk szerint ezek ismertetése elengedhetetlen volt ahhoz, hogy összefüggéseiben lássuk a céhek és a város viszonyát. Ezt még a város ipartörténetének leginkább feltárt

területein is fontosnak tartottuk, ezért például – a terjedelmi korlátok figyelembe vétele mellett – mindenképpen szükségesnek ítéltük meg a termelés és értékesítés bemutatását. A forrás gazdagsága ugyanakkor lehetőséget nyújtott arra, hogy Miskolc céhtörténetének számos, eddig még tisztázatlan kérdésére is választ kapjunk. Különösen fontosnak ítéltük meg a zsidó céhre vonatkozó adatokat, mert megítélésünk szerint ezt indokolta a társulatnak a magyarországi céhtörténetben elfoglalt különleges helyzete. Éppen ezért a feltárt anyagot szinte teljes terjedelmében közreadtuk, vállalva annak kockázatát, hogy az iparfejlődés sajátosságait bemutató fejezetünk esetleg aránytalanná válik.

A céhek és város kapcsolatának kutatása során elsődleges szempont volt a céhek érdekérvényesítő képességének vizsgálata. Így külön fejezetekben tárgyaltuk a céhbiztosi intézményt és a mezővárosi igazságszolgáltatást.

Értekezésünkben egy-egy fejezetet szenteltünk két olyan területnek, melyek nem kapcsolódtak szorosan az érdekérvényesítés témaköréhez. Megítélésünk szerint azonban mind az iparosok városgazdálkodásban, mind a céhek tűzvédelemben betöltött szerepének vizsgálata elengedhetetlen ahhoz, hogy teljes spektrumában feltárhassuk a céhek és a mezőváros viszonyát.

Módszerek és források. A téma szakirodalma

A 20. század derekáig a magyar történetírásban csak viszonylag kis teret szenteltek a hazai iparfejlődés – ezen belül különösen a

céhek múltjának – feltárására, nem születtek összefoglaló munkák, a szakemberek nem tettek kísérletet a magyar céhes ipar történetének átfogó kutatására. 1967-ben *Eperjessy Géza* jelentette meg korszakos munkáját, mely az alföldi és dunántúli céhek, 1686-1848 közötti történetét dolgozta fel. Mérőföldkönek számított, hogy az 1970-es évek elejétől szervezetté vált a kézművesipar kutatása. Előbb Nagyvázsonyban, majd Veszprémben rendszeresen tanácskozásokat szerveztek a témakör szakemberei. 1972-ben megalakult a Veszprémi Akadémiai Bizottság (VEAB) Településtörténeti Szakbizottsága, melynek keretein belül 1975-től az önálló Kézművesipar-történeti Munkabizottság fogta össze az ország kézművesipar-történetének kutatóit. A munkabizottság kollektív forrásfeltáró munkájának köszönhető az 1970-es évek derekán megjelent *A magyarországi céhes kézművesipar forrásanyagának katasztere* című kétkötetes kutatási segédlet, amely az első lépés volt a számítógép hazai társadalomtudományi alkalmazása terén. Az ennek során kidolgozott metódus felhasználásával publikálták 1986-ban, a szintén kétkötetes *A magyarországi árszabások forrásanyagának katasztere 1463–1848* című munkát is. A múlt század második felében mind a magyarországi, mind a miskolci céhtörténet kutatás területén már nagy számban jelentek meg összefoglaló, egy–egy mesterség illetve a céhek múltjának egy–egy szeletét feltáró, bemutató, levéltári kutatásokon alapuló tudományos munkák. A magyarországi kézművesipar történetének átfogó feldolgozására először a Magyar Néprajz III. kötetében vállalkoztak a szerzők. Ezzel csaknem egy időben látott napvilágot *Domonkos Ottó* és *Nagybákay Péter* gondozásában a több mint 5600 könyvészeti adatot tartalmazó *Magyarország kézművesipar-történetének válogatott bibliográfiája*. 2005-ben jelent meg a téma legkiemelkedőbb hazai szakemberei által összeállított *A magyar kézművesipar története* című kötet,

mely mind ez idáig mind tartalmában, mind külsőségeiben a legjelentősebb összefoglaló munka.

Az elmúlt évtizedekben – egészen napjainkig – a miskolci céhtörténeti kutatások központja a Herman Ottó Múzeum volt. Az intézmény 1955–1993 között megjelentetett Közleményei, illetve az 1957-től máig folyamatosan kiadott Évkönyvei lehetőséget nyújtottak arra, hogy a múzeum történészei és néprajzosai közreadják céhes kutatásaik eredményeit. A múzeum jelenlegi és egykori kollégái közül külön ki kell emelnünk *Veres László*, *Gyulai Éva* és *Dobrossy László* történészek, illetve *Bodó Sándor*, *Fügedi Márta* és *Bodgál Ferenc* néprajzkutatók neveit, akik mind-mind sokat tettek a miskolci céhes ipar múltjának feltárásáért. Többek között az ő munkájuk eredményeként született meg – a múlt század utolsó évtizedeiben – számos miskolci céh történetének feldolgozása. A tanulmányok mellett két miskolci céh, a mészárosok és a fazekasok történetét önálló kötetben adták közre a kutatók. A régió – a történeti Abaúj, Borsod, Gömör és Zemplén vármegyék – kézművesipar-történetének feltárása a 2000-es évek elején valósult meg, amelynek eredményeként a Miskolci Egyetem, a kassai Kelet-Szlovákiai Múzeum és a miskolci Herman Ottó Múzeum munkatársai 2006-ban megjelentették az *Északkelet-Magyarország kézművesipara* című reprezentatív kötetüket. A munka során a szerzők nemcsak a régió, hanem az országos egyházi és közgyűjteményekben található levéltári anyagokat is feldolgozták. Az OTKA-pályázat keretében megvalósult kutatómunka során a programban résztvevő szakemberek elsősorban Miskolc iparának és céheinek a régió gazdasági életében betöltött szerepét vizsgálták. A szerzők a kutatás kapcsán összegyűlt és a kötetből kimaradt eredményeket a múzeum évkönyveiben, önálló tanulmányokban publikálták, így jelentek meg a

miskolci szabók, a kerékgyártók és a kőművesek céheinek történetét feldolgozó munkák.

Külön kell szólnunk a város történetét feldolgozó monografikus munkákról. Miskolc múltját először *Szendrei János* foglalta össze a Magyar Millennium korában indult többkötetes vállalkozásában. A pozitívista ihletésű, több helyen krónikaszerű történeti munka azonban nem ad átfogó képet a miskolci céhes iparról, így mára sok tekintetben meghaladott, mégis értékes feldolgozás és forrásgyűjtemény a téma kutatóinak. Majd száz évvel *Szendrei* művének megjelenése után a Borsod–Abaúj–Zemplén Megyei Levéltár vállalkozott arra, hogy a legújabb eredmények alapján, és a város történetének legjelesebb kutatóinak közreműködésével, ismét kiad egy, a város történetét feldolgozó, több kötetes összefoglaló munkát. Ennek a monográfiának a kötetekben jelentek meg a miskolci céhes ipar történetének eddigi legalaposabb feldolgozásai. A második kötetben *Gyulai Éva* a céhek alapításától 1702-ig tartó korszak, míg *Veres László* a harmadik és negyedik kötetben az 1702–1872 közötti időszak miskolci céhtörténetét dolgozta fel. A monográfia fejezetei, a terjedelmi korlátok ellenére, átfogó képet adnak a miskolci kézműves ipar múltjáról.

Folytatva a Miskolc-monográfia munkálataival és az OTKA-pályázattal megkezdett céhtörténeti kutatásokat, a miskolci céhes ipar kutatójának gazdag levéltári források állnak rendelkezésére, – már csak a választott korszak időhatárai miatt is – hiszen a 18. század második felére, illetve a 19. század első évtizedeire általában is az írásos források gazdagsága a jellemző. A miskolci céhek dokumentációs anyagát az 1899-ben alapított Borsod–Miskolci Múzeum jogutódja, a Herman Ottó Múzeum őrzi Helytörténeti Adattárában, ugyanakkor a céhek tárgyi hagyatéka is a múzeumba, a Tárgyi Gyűjteménybe került. E páratlanul gazdag gyűjtemény

országos viszonylatban is kiemelkedő. A Borsod–Abaúj–Zemplén Megyei Levéltárban szintén rengeteg forrás található az újkori céhek működésére vonatkozóan, így összeírások, árszabások és különféle városi iratok. Ezek mellett, mint arra az OTKA-kutatás is rámutatott, számos országos gyűjteményben őriznek a miskolci céhes iparra vonatkozó dokumentumokat.

A magyarországi és a helyi céhes kutatások, illetve a levéltári források ismeretében jelen doktori értekezésben a miskolci céhes ipartörténetet olyan szempontból szeretnénk megvizsgálni, melyre mind ez idáig alig került sor. Az eddigi céhes kutatások fókuszában a kézműipari termelés, a céhfejlődés, az iparosok számának alakulása, valamint a miskolci céheknek a szűkebb és tágabb régióban betöltött gazdasági szerepe állt, de a miskolci céhek és a mezőváros kapcsolatának vizsgálata napjainkig nem történt meg. E terület elhanyagolása azonban nem kizárólag a miskolci céhkutatás hiányossága, ugyanis országos kitekintésben is csak részkutatások születtek e témában. Kutatásunk során éppen ezért kiemelt jelentőséggel kezeltük a Borsod–Abaúj–Zemplén Megyei Levéltárban őrzött Miskolc város levéltárát, különösen a város tanácsulési jegyzőkönyveit. A városkönyvek napjainkig hiánytalanul megmaradtak, nyomtatásban azonban mind ez idáig – a levéltár gondozásában – csak az első kötet (1569–1600) jelent meg. A város történetét kutató szakemberek előtt jól ismert ez a forrás, elsősorban *Marjalaki Kiss Lajos* és *Szendrei János* munkája nyomán. Amint arra azonban *Csorba Csaba* rámutatott, annak ellenére, hogy a városkönyvek megbecsült forrásnak számítanak, a kutatók alig használták munkáikhoz.

A kezdetektől, vagyis 1569-től magyar nyelven íródó városkönyveknek az eddigi céhtörténeti kutatások sem szenteltek kiemelt

figyelmet, nem történt meg céhtörténeti szempontból való átfogó vizsgálatuk. A doktori értekezés keretében arra vállalkoztunk, hogy a korszakunkban, vagyis a 18. század közepétől a rendi korszak végéig íródott több mint 80 kötetet kitevő városkönyvek közel 30 000 oldalának áttanulmányozásával vizsgáljuk meg a miskolci céhek történetét. Kutatásunk homlokterébe így a céhek és a mezőváros kapcsolata került, kiemelt figyelmet szentelve a céhek érdekérvényesítő képességének. E forrás lehetőséget nyújtott arra, hogy betekintést nyerjünk a céhtörténet eddig alig, vagy egyáltalán nem kutatott területeire, így többek között a céhekkal kapcsolatos mezővárosi jogszolgáltatásra, a társulatok életének ellenőrzésére és felügyeletére, az iparosok városgazdálkodásban betöltött szerepére. A céhek belső életének bemutatása esetében is különös hangsúlyt fektettünk arra, hogy megvizsgáljuk, mely területeken számíthattak a céhek a város támogatására, és mely kérdésekben voltak hatástalanok a céhek érdekérvényesítő törekvései. A téma feldolgozásához természetesen nem nélkülözhattük a városi levéltár egyéb forrástípusait sem, így például a limitációkat és a korabeli összeírásokat. Reményeink szerint a gazdag forrásanyag felhasználásával újszerű, eddig még nem vizsgált oldaláról mutathatjuk be a vizsgált korszak miskolci céhtörténetét.

Az értekezés főbb megállapításai

Miskolc fekvése mind földrajzi, mind kereskedelmi értelemben nagyon kedvező. A város a Felföld déli peremén terül el, így közvetlenül érintkezik az Alfölddel. A közelben vezetett számos országosan fontos kereskedelmi útvonal, melyek közül a városon haladt keresztül a Gömörbe

vezető, ún. *pesti út*. Mint a régió minden fontos gazdasági, kézműves központja, Miskolc is egy jelentős folyó, a Sajó partján jött létre. A török korban Borsod vármegye Felső–Magyarország részét képezte, gazdaságilag a Szepesi Kamara, katonailag pedig a kassai főkapitányság irányítása alá tartozott. A régió kulturális, katonai és nem utolsósorban gazdasági központjának szerepét egészen a 18. század derekáig az egyetlen szabad királyi város státuszú település, Kassa töltötte be. Borsod vármegyére – a szomszéd vármegyékhez, Abaújhoz és Zemplénhez hasonlóan – e korszakban a mezővárosi arculat volt jellemző, így az iparban dolgozók döntő részét a jobbágyi jogállású mezővárosi lakosok tették ki. A földrajzi fekvés és az előnyös kereskedelmi helyzet számos előnnyel, ugyanakkor egy-egy iparág fejlődése szempontjából jelentős hátrányokkal is párosult. A kedvező kereskedelmi fekvés azt eredményezte, a vármegye piacain is hamar megjelentek a Felföld fejlett iparral rendelkező városainak kézművesei által, a kor magas szintű technológiájával előállított termékei és a külföldi tömegárúk is.

A fokozódó verseny a régióban a céhek számának gyors emelkedését eredményezte, elsősorban a gazdasági központban, Kassán, melynek vezető szerepét támogatta az ún. *Ötváros* vagy *Pentapolis* szövetsége. A szövetség gyakorlatilag nemcsak saját városaik kézműves iparát fogta össze, hanem ellenőrzése alatt tartotta Felső–Magyarország mezővárosait, így Miskolc céhes iparát is. A földesúri, ill. királyi privilégiummal nem rendelkező mezővárosi céhek a városszövetség céheitől kérték és vették át szabályzataikat. Tulajdonképpen Kassa vált a régió vitathatatlanul első számú kézművesipari központjává, melynek céhei a 17. századra a környező vármegyék mezővárosi céheire is kiterjesztették befolyásukat.

A környező vármegyékhez hasonlóan – részben a földrajzi adottságokra, részben a fellelhető nyersanyagbázisra építve – Borsodban is lokális kézműves központok jöttek létre, melyek közül a legjelentősebb Miskolc volt. A 16–17. század folyamán Miskolc iparosai képesek voltak termékeikkel ellátni egész Borsodot, ugyanakkor Kassa szorításában a város vonzáskörzete nem nyúlt túl a szűkebb régió határain. Ennek tulajdonítható, hogy a város lakosságának emelkedése ellenére a 18. század elejéig a lakatosok és gombkötők kivétel, alapvetően csak a mezővárosi igényeket kielégítő szakmák, mint a mészárosok, szabók, vargák, tímárok és csizmadiák jutottak el a céhalapítás szintjére.

1702-ben a kassai kamaraelnökkel kötött szerződés alapján Miskolc lakossága megváltotta magát. A megváltás időszaka egészen 1755-ig tartott. Korszakunkban tehát a város már kamarai fennhatóság alá tartozott. Az uradalom mindent megtett, hogy legfontosabb tartozékát, Miskolcot fejlessze. A 18. század második felétől a kereskedelem és az ipar új lendületet kapott az egész Habsburg Birodalomban, így a Magyar Királyságban is, ezzel párhuzamosan pedig folyamatosan növekedett Miskolc lakossága. A vizsgált korszak végére már elérte a 20 ezer főt. Ezzel párhuzamosan a 18. század derekától kezdve a korábbinál jóval nagyobb mértékű foglalkozási sokrétűség kialakulását figyelhetjük meg. A század végén a nemesek és nem nemesek, a bérlők és birtoktalanok mellett, a famíliák több mint 30 %-a rendszeresen folytatott ipari tevékenységet.

Az értekezés két nagy részre bontható. Az első, három fejezetet magában foglaló egységben a rendiség utolsó évtizedeinek miskolci ipartörténetét három szempontból vizsgáltuk: az iparfejlődés sajátosságai, a céhek belső élete és a termelés és értékesítés vonatkozásában. Miskolc céheinek kétharmada a korszakunkban jött létre. A felhasznált forrás, a

városi jegyzőkönyvek gazdagsága lehetőséget nyújtott arra, hogy Miskolc céhtörténetének számos, eddig még tisztázatlan kérdésére választ kapjunk, mint például egyes céhek alapításának körülményeire, időpontjára. Közülük kettővel országos jelentőségük okán részletesen is foglalkoztunk. A városban működött a legnagyobb létszámú magyarországi csizmadia cég, melynek tagsága a 19. században már meghaladta a 600 főt. A csizmadiák mellett nagy teret szenteltünk a miskolci izraelita sorcéh történetének. Különösen fontosnak ítéltük meg a zsidó céhre vonatkozó adatokat, mert a cég irattára megsemmisült, de megítélésünk szerint jelentőségét a társulatnak a magyarországi céhtörténetben elfoglalt speciális helyzete, egyedisége is indokolta. Különleges helyzetben volt a zsidó cég Miskolc céhes társadalmán belül is, hiszen tulajdonképpen ugyan azon szakmát űző iparosoknak egy időben két céhe is működött a városban, különbség csak a tagok felekezeti hovatartozásának tekintetében volt. Éppen ezért a zsidó cég előjárói kényes helyzetben voltak, hiszen egyszerre kellett képviselniük a cég érdekeit más városok céhes iparosaival, a helyi kontárokkal, illetve a városban működő rokon szakmák céheivel szemben.

A céhek belső életének vizsgálata során azt állapíthattuk meg, hogy e tekintetben más városok céheivel összehasonlítva nem voltak jelentős eltérések. Ez leginkább azzal magyarázható, hogy korszakunkra már mind erőteljesebbé vált az állami beavatkozás, minek következtében az egyedi sajátosságok egyre inkább eltűntek, az uniformizálódás vált jellemzővé a céhekben. Éppen ezért az általános áttekintés mellett a céhek mindennapi életét a városi jegyzőkönyvek tükrében vizsgáltuk, különös hangsúlyt fektetve a céhek érdekérvényesítő képességére. A kutatás tapasztalatait összegezve, azt állapíthattuk meg, hogy korszakunkban a céhek városi érdekérvényesítő képessége folyamatosan gyengült. Ennek részben az volt

az oka, hogy a céhes iparosok a városi tanácsban kisebb arányban képviseltették magukat, mint azt a városi társadalomban betöltött helyzetük, arányuk indokolta volna. Ugyanakkor a városi jegyzőkönyvek vizsgálata arra is rámutatott, hogy a tanácsban helyet foglaló céhes iparosok gyakran inkább saját, mintsem a céhek érdekeit képviselték. A céhek leginkább más városok iparosaival, céheivel vívott küzdelmükben számíthattak a város támogatására. E területen volt a legerősebb az érdekérvényesítő képességük, ami annak tükrében nem meglepő, hogy e kérdésben azonosak voltak a céhek és a város, illetve a koronauradalom érdekei, hiszen utóbbiak számára is kiemelt jelentőségű volt, hogy a város polgárai megőrizzék adófizető képességüket.

A céhek gazdasági érdeke sokszor ellentétes volt a város, illetve a koronauradalom érdekével, így nem is remélhettek hatékony támogatást bizonyos kérdésekben, mint a kontárokkal szembeni fellépés esetében. Ez azonban nem miskolci sajátosság volt, mint ahogy az sem, hogy korszakunkban a céhek elvesztették igazságszolgáltatási jogukat. A központi iparpolitika törekvései, egybe esvén a város érdekeivel, a jogszolgáltatást a mezőváros hatáskörébe utalta. A céhbiztosi tisztség létrehozásával a céhek élete szigorú városi ellenőrzés és felügyelet alá került, és ez még akkor is igaz, ha tisztség betöltésénél a tanács messzemenően figyelembe vette a céhek kívánságait.

E terület, illetve tisztség vizsgálata azonban már a disszertáció második, négy fejezetből álló egységében kapott helyet, melyben a városi jegyzőkönyvek tükrében a céhek és a mezőváros kapcsolatának négy területét vizsgáltuk meg. E területek feltárására mind ez ideig még alapkutatások szintjén sem került sor, és amint arra a bevezetőben is utaltunk, általában a magyar céhtörténet kutatás is kevesebb figyelmet

szentelt. Napjainkig a kutatások homlokterében a céhek alapítása, országos szabályozása, belső életük, működésük és az előállított áruk állnak. Megítélésünk szerint ahhoz, hogy egy város céhtörténetéről teljes képet kapjunk elengedhetetlen az alább vizsgált területek feltárása is. A céhbiztosi intézmény tulajdonképpen átmenetet képez a céhek belső élete és a város viszonyában. A tisztséget országos törvény írta elő, de betöltésénél a város messzemenően figyelembe vette a céhek kívánságait. A város eljárta azokkal a céhekkel szemben, melyek céhbiztos nélkül tartották gyűléseiket, és szintén szigorúan fellépett azon társaságokkal szemben, melyek megpróbáltak nyomást gyakorolni a biztosok működésére. A biztosok felügyeltek a céhek törvényes működésére, ellenőrizték a gazdálkodásukat, tisztségviselő választásukat, a mesterré válás menetét. A jogszolgáltatás esetében két szempont szerint vizsgáltuk a céhek és a város kapcsolatát. Egyrészt a büntetőügyek, másrészt az adósságrendezés oldaláról. E terület különösen fontos volt a város és a céhek kapcsolatában, hiszen az országos törvények szerint, korszakunkban a céhek már csak két forintig terjedő bírságolási joggal bírtak. Így a városkönyvben feltárt céhes ügyek legnagyobb része éppen a mezővárosi jogszolgáltatással kapcsolatosak. A kutatásaink arra világítottak rá, hogy eltérő volt az ítélezés a legények és a mesterek vonatkozásában. Amíg előbbiek esetében inkább testi fenyítést, utóbbiak vonatkozásában inkább pénzbüntetéseket szabtak ki. Ennek oka megítélésünk szerint abban keresendő, hogy a városnak az volt az elsődleges érdeke, hogy polgárai ne essenek ki hosszabb időre a termelésből, és megőrizze a lakosai adófizető képességét. A gyorsan növekvő város korszakunkban a helyi céhes ipar fontos megrendelőjévé vált, egyes iparosok megélhetésüket is nagyrészt a városi megrendelésekre alapozták, ezért kiemelt figyelmet szenteltünk

ennek a kérdésnek. Korszakunkban már 40-50 iparos dolgozott egy-egy évben a város számára, akiknek a fokozódó piaci verseny mellett jelentős bevételeket jelentettek a városi megrendelések. A céhes ipar bomlását mutatja azonban az tény, hogy a 19. században a megrendelések odaítélésénél már nem az volt a legfontosabb szempont, hogy céhes iparost bízzanak meg, hanem az, hogy az elvégzett munka jó minőségű és olcsó legyen. Ennek érdekében a tanács folyamatosan szigorította a városi megrendelések odaítélésének és ellenőrzésének szabályait. Az utolsó fejezetben a céhek és a tűzvédelem kapcsolatát, viszonyát vizsgáltuk. Jelentőségét azért tartottuk különösen fontosnak, mert a tűz nemcsak Miskolcra, hanem a korabeli magyar településekre is a legnagyobb veszélyt jelentette, ugyanakkor a tűzvédelemben való részvétel a céheknek sajátos funkciót kölcsönzött a mezőváros igazgatásában, rendjének megőrzésében, míg a céhes ipar kitüntetett részvételét a tűzkárok megelőzésében és a tűz oltásában a korszak embere azzal magyarázta, hogy a műhelyek és mesterek működése, munkája elképzelhetetlen volt a tűz igénybevétele nélkül. Egyébként a középkori és újkori tűzvészek egy részét valóban iparosok okozták. Nem utolsó sorban a kiemelt figyelmet az is indokolta, hogy korszakunkban – a katonaság mellett – a céhek tagsága jelentette az egyetlen szervezett társadalmi réteget, amely hatékonyan léphetett fel a gyakori tűzvészekkel szemben. A céhes iparosok tűzoltáshoz való viszonyát két szempontból vizsgáltuk: egyrészt mint a tűzoltásban résztvevő társadalmi réteget, másrészt mint a városi tüzesetek leggyakoribb okozóit. A város korszakunkban egyre szigorúbban ellenőrizte a tűzzel dolgozó iparosokat, és előzetes engedélyhez kötötte műhelyeik létrehozását.

Summary

In my PhD thesis I have tried -through less observed town records –to discover such a field of history of Miskolc City’s guilds which did not take place for the time being yet.

The fact that current essays about the connection in between cities and guilds are often paying less attention to this topic is the main reason of choosing this subject. In my work by all means I could not really leave out presenting those aspects which are not mentioned in town reports and/or difficult to find any data on. From my perspective it is essential to review the above in connection to have the overview of the relation of the towns and guilds. I also have found it remarkable from the aspect of the town’s most discovered industrial history, that is the reason why- considering the limits of lengths of this thesis - to present the production and also sales. At the same time the richness of the sources gave me the possibility to answer most of Miskolc’s history’s unclear questions, such as the circumstances and date of certain guilds foundations.

Hereby I would like to emphasize the importance of the files referring to the Jewish guilds, because on one hand the pertinent files have been perished and therefore all prospectors can only rely on the work of Mr. János Szendrei. This is the main reason why I released the whole essay in full lengths taking the risk of disproportion of the chapter describing the development of the industry.

During observing the relation of the town and the guilds it was essential to examine the lobby ability of the guilds.

Summarizing the experiences of the survey we can clearly state that recently the above mentioned ability of lobby of the guilds is continuously weakening. The reason of it is partly the fact that craftsmen from the guilds are represented themselves in minority in town’s counsel, not truly reflecting their role in the town’s society. At the same time it is clearly visible from the town reports that craftsmen participating the counsel often represented their own interests rather than the representing the interests of the guilds.

The economic interest of the guilds are often was in opposition to the interests of the town, and so to the interest of the manor. This has resulted in the fact that they could not indeed hope effective support in certain matters, such as

assertion against the Bunglers. Nevertheless this was not typical of Miskolc, such as losing the right for jurisdiction. The intentions of central industrial policy, coincidentally to interests of the town referred the jurisdiction to the competence of the rural cores. Establishing the title of the Guild Commissioner the guilds' life has come under the town's strict control and supervision – this applied as well to the case when the Counsel has taken into account the requests of the guilds when holding the position.

Mostly guilds could count on the town's support in contests with other town's guilds. On this field was their capability of lobby the strongest, which is not surprising - because in these fields were the guilds, the town's and the manor's interests similar. From the manor's point of view it was essential to maintain the citizen's tax solvency.

In my essay I behoved a couple chapters to two special fields which have no strong connection to the main topic. In my opinion however in discovering the relation of the town and guilds it is essential to examine the craftsmen administration and the guilds fire service. I considered the significance of the ulterior to be important, because the fire meant to be the biggest danger to towns other than Miskolc, and also taking part in town's fire service brought special position to the guilds in administration, and security of the town. Above all these the reason of higher importance is that apart from the army - guilds were the only organised societies being able to play effective role in the frequent combustions.

Until present - in the past decades many fields of guild's and town's life were discovered, such as agriculture and sales, also the role of the guilds in the economy of the region, and as I referred to it earlier, there are several researches concerning the history of many local guild. I hope that my work offered a closer view of the relation in between the guilds and town, and at the same time highlighted the fact that many fields would require further researches, among which I found 3 specially important. These are the followings. Relation of the county and the guilds, the manor and the guilds. Finally analysing the contemporary notes on towns, to have overview on craftsmen' financial, religious and ethnical distribution. From my perspective these aspects can stand as individual topics of other PhD essays.

Publikációs lista:

Céhtörténeti munkák:

- 1999 A miskolci csizmadiacéh története a megalakulástól a céh felszámolásáig (1667-1872). – In: A Herman Ottóm Múzeum Évkönyve XXXVII. 603-621.
- 2000 A kerékgyártó mesterség múltja Északkelet-Magyarország történelmi vármegyéiben a céhkorszak végéig. – In: A Herman Ottóm Múzeum Évkönyve XLIV. 155-173.
- 2005 Borsod vármegye 1770-es limitációjának kerékgyártó-árszabása. – In: A Herman Ottó Múzeum Évkönyve XLV. 241-249.
- 2006 Vashámorok, kovácsok, cigánykovácsok. - *Veres L.-Viga Gy.* (szerk.): Kézművesipar Északkelet-Magyarországon. 73-82.
- 2006 Kerékgyártók. *Veres L.-Viga Gy.* (szerk.): Kézművesipar Északkelet-Magyarországon. 59-65. p.
- 2006 Lakatosok, fegyverművesek, ágyúöntők. *Veres L.-Viga Gy.* (szerk.): Kézművesipar Északkelet-Magyarországon. 82-97.
- 2006 Ötvösök. - *Veres L.-Viga Gy.* (szerk.): Kézművesipar Északkelet-Magyarországon. 97-105.
- 2010 Városkönyvi adatok a miskolci lakatoscéh történetéhez. *Gyulai É. – Viga Gy.* (szerk.): Történet – Muzeológia. Tanulmányok a múzeumi tudományok köréből a 60 éves Veres László tiszteletére. 152–162.

Más témájú publikációk:

- 1998 Amíg egy terv valóra válik. Deák Ferenc szobra Miskolcon. – In: Szülőföldünk, 27. 139-143.
- 2001 42 nap a világ körül. Hadifogság Kelet-Szibériában 1918-1921. – In: A Herman Ottóm Múzeum Évkönyve XL. 315-335.
- 2002 Fejezetek a község 1900-1947 közötti történetéből. – *Veres L.-Viga Gy.* (szerk.): Ónod monográfiája. 293-339. p.
- 2003 A Herman Ottó Múzeum Helytörténeti Adattárának első világháborúra vonatkozó gyűjteményének adatbázisa. – In: A Herman Ottóm Múzeum Évkönyve XLII. 634-644.
- 2005 Szerencse fel, szerencse le! Ilyen a bányász élete... (A borsodi szénbányászat 220 éves történetéből) A Herman Ottó Múzeum katalógusa, Miskolc, (társszerző: Rémiás Tibor)
- 2005 A Herman Ottó Múzeum 10-es honvéd gyűjteménye és a 10-es honvéd hagyományok továbbélése Miskolcon. – In: Történeti Muzeológiai Szemle, 5. 195-199.

Jegyzetek: